

ДАНОЦИТЕ И МЕЃУНАРОДНИТЕ ТЕКОВИ НА КАПИТАЛОТ СО ПОСЕБЕН ОСВРТ ВРЗ МЕЃУНАРОДНАТА ДАНОЧНА КОНКУРЕНТНОСТ НА РМ

Илија Груевски¹
Стеван Габер²

Апстракт

Во светот на глобалната економија која се карактеризира со висок степен на либерализација на економските односи, основниот фактор од кој зависат меѓународните текови на капиталот претставува глобалната или светската каматна стапка. Притоа, националните даночни системи, а особено оние кои се одликуваат со високи стапки на корпоративниот данок на доход, можат во значителна мера да ги ограничат тековите на капиталот во светски рамки. Причината за ваквото нарушување лежи во неоспорниот факт што даноците ја зголемуваат бараната стапка на принос или поточно трошокот на капиталот на меѓународните проекти. Последиците од даночната дисторзија, воглавно се состојат од намалување на меѓународната ефикасност на капиталот како резултат на намалената акумулација и ограничената мобилност на капиталните фондови. Со цел да ја промовираат сопствената земја како локација погодна за странскиот капитал, националните земји настојуваат да ги снижат стапките на корпоративниот данок на доход. Ваквиот тренд кој е карактеристичен во последните две декади, со други зборови се нарекува “меѓународна даночна конкурентност”.

Целта на трудот е преку компаративна анализа, да се укаже на исклучително добрата даночна позиционираност, односно конкурентност на Република Македонија како дестинација погодна за инвестирање на меѓународниот капитал. Основниот методолошки пристап користен во анализата, претставува концептот на трошокот на капиталот. Од него е изведена познатата мерка на ефективниот даночен товар која се нарекува просечна ефективна даночна стапка (*average effective tax rate*), од страна на авторите Мајкл Деверу и Рејчел Грифит, која е впрочем основната релевантна методологија за оценка на даночната атрактивност на одредена локација. Од исклучителна помош како дополнение на основната методологија се и коефициентот на маргиналната ефективна даночна стапка (*marginal effective tax rate*) и компаративниот метод.

Покрај практичната вредност на трудот, која се огледа во можноста да се искористи како извор на информации за висината на ефективниот даночен товар на РМ за заинтересираните страни (институции и странски компании), може да се каже дека истиот има и одредена теоретска тежина, со оглед на тоа што со него се промовираат современите методолошки пристапи кои вообичаено се користат во оваа област.

Клучни зборови: даноци, корпоративен данок на доход, странски инвестиции, даночна конкурентност, законска даночна стапка, просечна ефективна даночна стапка (ПЕДС), маргинална ефективна даночна стапка (МЕДС).

ВОВЕД

Процесот на глобализација и либерализација на меѓународните финансиски пазари, во голема мера придонесе за непречено одвивање на светските текови на капиталот, кои се карактеризираат со тенденција на израмнување на националните каматни стапки кон светската каматна стапка. Ваквата динамика на алокацијата на меѓународниот капитал претставува цврст доказ дека во услови на потполно интегрирани финансиски пазари, основниот фактор кој ја детерминира акумулацијата на капиталот претставува токму глобалната каматна стапка. Меѓутоа, постојат повеќе пречки кои можат да ги искриват

¹ Асс. м-р., Универзитет “Гоце Делчев” – Штип, ilija.gruevski@ugd.edu.mk

² Асс. д-р., Универзитет “Гоце Делчев” – Штип, stevan.gaber@ugd.edu.mk

совршените текови на капиталот, меѓу кои спаѓа и оданочувањето во рамки на националните даночни системи.

Во литературата постојат повеќе гледишта кои потенцираат на даноците како фактор на алокацијата на капиталот. На пример, т.н. традиционална теорија на даночна конкуренција i.e. “the traditional theory of tax competition”, зазема став дека во отворените економии кои се карактеризираат со висок степен на мобилност на капиталот, обемот на оданочувањето на капиталот постепено конвергира кон нула, бидејќи доминира оданочувањето на имобилните фактори кои по правило, не можат да го одбегнат преку реалокација.³ Со цел да ги задржат странските инвеститори, државите влегуваат во меѓусебна конкурентска битка за намалување на даночните бариери, што на долг рок би довело до елиминација на корпоративните даночни стапки. Слично, т.н. модел на гравитација i.e. “gravity model”, кој ја објаснува меѓународната трговска размена помеѓу две земји, тврди дека локацијата која реализира екстра профит или рента, може да претставува круцијална детерминанта на одлуката за инвестирање во странство, во зависност од висината на даночните стапки. Покрај овие две, литературата изобилува со многу други концепции кои неоспорно го нагласуваат значењето на даноците за меѓународната ефикасност на капиталот.

Во анализата на ефектите од даноците во процесот на меѓународната алокација на капиталот, најрелевантна аналитичка рамка нуди **концепцијата на трошокот на капиталот**. За дадена нормална маргинална продуктивност на капиталот, постои минимална барана стапка на принос на инвестициониот проект, која мора да биде најмалку еднаква на реалната каматна стапка (трошокот на капиталот) која се формира на меѓународниот финансиски пазар. Ако маргиналниот проект реализира поголема стапка на принос од трошокот на капиталот, проектот е прифатлив за инвеститорот бидејќи остварува профит. Во спротивно, доколку стапката на принос (интерната стапка на рентабилност) е помала од каматната стапка, инвестицијата нема да се реализира бидејќи не ја покрива трошокот на изворот на финансирањето. Всушност, во перфектно интегрирани меѓународни финансиски пазари, под претпоставка да не постојат корпоративни даноци ниту пак инфлација, реалниот трошок на капиталот е еднаков на светската реална каматна стапка.

Но, во реалноста условите за стопанисување се далеку од совршени. Имено, националните даночни системи и нивните составни елементи, даночните поволности, односно ослободувања, инфлацијата, стапката на амортизација и слично, ја поместуваат точката на оптималната алокација на капиталот и генерираат разлика помеѓу трошокот на капиталот и светската каматна стапка. Оваа разлика помеѓу трошокот на капиталот и каматната стапка фигуративно може да се нарече “даночно поместување” или “даночен клин” (изворно “tax wedge”), кој всушност претставува коефициент на даночниот товар на меѓународниот капитал. Ако се појде од претпоставката за конвергенција, во тој случај *висината на разликата во каматните стапки на национално ниво станува од особена важност за мултинационалните компании, бидејќи од неа зависат преференциите за инвестирање во конкретната земја*. Така на пример, доколку трошокот на капиталот во некоја земја е повисок од светската каматна стапка, се вели дека постои позитивен даночен товар кој делува ограничувачки врз меѓународните деловни активности во таа земја. Од друга страна, ако трошокот на капиталот е понизок од глобалната каматна стапка, постои состојба на негативен даночен товар, кој ги стимулира меѓународните инвестиции во домицилната земја. Ако се има предвид фактот дека државите обично остваруваат позитивни нето даночни приходи по основ на трансферот на меѓународниот капитал, тоа значи дека преовладуваат позитивни вредности на коефициентот на даночниот товар.

1. МЕРКИТЕ НА ЕФЕКТИВНИОТ ДАНОЧЕН ТОВАР ВО КОНТЕКСТ НА МЕЃУНАРОДНОТО ДВИЖЕЊЕ НА КАПИТАЛОТ

Како најсоодветна мерка за проценка на ефективниот даночен товар во контекст на меѓународното движење на капиталот се сметаат перспективните просечни ефективни даночни стапки (forward looking Average Effective Tax Rates). Овие даночни стапки кои беа

³ Quéré A.B., Fontagné L., Lahrière-Révil A.: “How Does FDI React to Corporate Taxation ”An OECD Study, 2003, стр.3

популаризирани од страна на Деверу и Грифит (Devereux and Griffith (1998)) се базираат врз претпоставката дека фирмите кои имаат вложено во инвестициони проекти, очекуваат да реализираат економска рента (или екстра профит) која е повисока од трошоците на капиталот. Земајќи го ова предвид, под претпоставка дека во економијата постојат даноци, нето-сегашната вредност на проектот по оданочување е еднаква на разликата од нето-сегашната вредност на проектот пред оданочување и нето сегашната вредност на даноците кои произлегуваат од него или ($NPV = NPV^* - NPVT$). Со оглед на вградената претпоставка дека секој дискретен инвестиционен проект генерира приходи поголеми од иницијалните трошоци, тоа значи дека од него се реализира економска рента. Имплементирајќи го ова правило, авторите Деверу и Грифит ја конструираат просечната ефективна даночна стапка според изразот бр.1:⁴

$$EATR = \frac{R^* - R}{\frac{p}{1+r}} \quad (1)$$

каде R^* е вредноста на економската рента пред оданочувањето и таа е еднаква на разликата помеѓу сегашната вредност на готовинските приливи Y^* и фиксните иницијални трошоци на проектот F односно, $R^* = Y^* - F$, понатаму, R ја претставува вредноста на економската рента по оданочувањето која има вредност $R = (1-t)Y^* - (1-A)F$, што значи дека покрај веќе презентираниите ознаки како дополнителни фактори на вредноста на R се јавуваат законската номинална даночна стапка (t) и сегашната вредност на даночните ослободувања (A). Со делење на разликата помеѓу R^* и R со изразот $p/(1+r)$ се добива вредноста на просечните ефективни стапки. Бидејќи именителот не претставува ништо друго туку сегашна вредност на приливите пред оданочување (или со други зборови одреден степен на рентабилност на проектот), тогаш за просечните стапки може да се каже дека тие, всушност, се израз на дистрибуцијата на даночните стапки по различни степени на рентабилност на проектот.

Со други зборови, *просечната ефективна стапка може да се опише како просечна пондерирана средина на **маргиналната стапка** од една страна и **законската номинална стапка** од друга страна, што укажува на фактот дека маргиналните стапки и просечните стапки се меѓусебно поврзани*. Конкретно, нивната поврзаност и взаемна интеррелација, јасно се гледа од изразот бр. 2:⁵

$$EATR = \frac{\tilde{p}}{p} * EMTR + \frac{p - \tilde{p}}{p} * t \quad (2)$$

Ова значи дека големината на просечните стапки, во основа претставува збир на производот од пропорцијата на трошокот на капиталот со стапката на принос пред оданочување (\tilde{p} / p од изразот) и маргиналната стапка и производот од пропорцијата на разликата помеѓу стапката на принос пред оданочување и трошокот на капиталот со стапката на принос пред оданочување ($(p - \tilde{p}) / p$ од изразот) и законската номинална стапка. Овој израз укажува на сознанието дека просечната ефективна стапка би била еднаква на маргиналната ефективна стапка само ако стапката на принос на дополнителната инвестиција е еднаква на трошокот на капиталот. *Од ова може да се констатира дека за непрофитабилните инвестиции т.е. инвестициите кои не остваруваат екстра профит или рента, основна детерминанта на даночниот товар претставува **маргиналната даночна стапка***. Како што се зголемува разликата помеѓу стапката на принос и трошокот на капиталот (што значи поголема рента и поголем степен на рентабилност) така и просечната ефективна стапка во поголема мера конвергира кон законската даночна стапка, која следствено на тоа добива на поголема важност. *Во целина, **законската даночна стапка** станува доминантен фактор во детерминирањето на ефективниот даночен товар за*

⁴ Devereux M.P., Griffith R.: "The taxation of discrete investment choices", The institute of fiscal studies of Warwick University, 1999, стр. 20.

⁵ Ruiz F.M.M., Gérard. M.: "Summary, Description, and Extensions of the Capital Income Effective Tax Rate Literature", International Taxation Handbook, Oxford 2007, стр. 24.

*високо профитабилните инвестициони проекти.*⁶ Затоа, мултинационалните корпорации, кои претставуваат типични трагачи по екстра профит, се раководат претежно според висината на просечната ефективна, односно според законската корпоративна стапка при изборот на земјата во која ќе ги вложат своите средства. На овој начин, всушност, методологијата на просечните стапки на Деверу и Грифит ја надополнува методологијата на маргиналните стапки на Кинг и Фулerton во оценката на ефективниот даночен товар.

Генерално, разликите во оданочувањето на корпоративниот профит помеѓу националните компании можат да влијаат врз **одлуката за локацијата на инвестициониот проект**, но и врз **одлуката за местото или земјата во која ќе се декларира профитот** за даночни цели. Во однос на првото прашање, а тоа е изборот на локацијата на вложување на инвестиционите средства, може да се каже дека претставува една од најважните одлуки што директно ги засега мултинационалните компании. Со оглед дека просечната стапка е потенцијална мерка на даночниот товар на профитабилните проекти кои генерираат екстра профит или рента, тогаш може да се заклучи дека можниот избор на конечната дестинација ќе зависи токму од нејзината висина. Всушност, според оваа методологија, просечната стапка го рефлектира просечното намалување на нето сегашната вредност на инфрамаргиналната инвестиција кое е резултат на оданочувањето.⁷ Инфрамаргинална инвестиција е профитабилна инвестиција која носи стапка на принос поголема од трошокот на капиталот. Кога инвеститорите се исправени пред избор на две меѓусебно исклучиви инвестициони алтернативи, тие ќе ја одберат онаа со најголема сегашна вредност по оданочување. Изборот на локацијата или дестинацијата за отворање на филијали од страна на мултинационалните компании претставува типичен пример за ваков избор. Од друга страна, пак, висината на маргиналните стапки ја детерминираат оптималната големина на инвестиционите вложувања (односно колку и во кој проект да се вложи).

Во прилог на тезата за законските корпоративни стапки како основна детерминанта на ефективниот даночен товар на меѓународниот капитал може да послужи прикажаната Табела бр. 03. Имено, во неа се наведени законските стапки, маргиналните ефективни стапки и просечните ефективни стапки на повеќе европски земји за 2005 година. Од табелата јасно може да се види дека во сите земји, просечната ефективна стапка, всушност, гравитира кон законската корпоративна стапка, поткрепувајќи ја тезата за примарноста на нејзиното влијание во рангирањето на просечната стапка. *Како заклучок се наметнува сознанието дека редуцијата на законските корпоративни стапки може да се покаже како ефикасен начин за намалување на просечните стапки и даночниот товар на мултинационалните компании, а со тоа и како поволна стратегија за привлекување на високо профитабилни странски инвестиции.* Ваквиот пристап во политиката за унапредување на меѓународното инвестиционо окружување може да се нарече и **меѓународна даночна конкурентност**.

Што се однесува до второто прашање, емпириските студии повторно го нагласуваат *потенцијалното влијание на висината на даночните стапки врз одлуката за избор на странската дестинација во која ќе се декларира профитот.* Имено, ако матичната компанија гледа извонредни компаративни предности за инвестирање во некоја трета земја, но истата применува големи стапки на данок на добивка, мултинационалната компанија ќе биде силно стимулирана да го префрли профитот во друга земја со пониски стапки преку деловната политика на трансферни цени и интерно задолжување. Затоа се вели дека иницирањето и спроведувањето на меѓународното префрлање на профитот за даночни цели е во директна корелација со разликата во висината на националните законски стапки. И во овој случај се препорачува намалување на корпоративните стапки на данокот на добивка како релевантна мерка за отстранување на причината за трансферирање на профитот.

Во продолжение следува кратка анализа на меѓународната даночна конкурентност на РМ и тоа од аспект на факторите од кои таа најмногу зависи како што се: номиналната стапка на данокот на добивка и просечната ефективна даночна стапка.

⁶ Overesch M. "The effective tax burden of companies in Europe", CESifo DICE Report 4/2005, стр. 57.

⁷ Ibidem.

2. КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА НА МЕЃУНАРОДНАТА ДАНОЧНА КОНКУРЕНТНОСТ НА РМ

2.1. Компаративна споредба на законските корпоративни даночни стапки. Како што е познато, кога заинтересираните мултинационални компании скенираат одредена локација, првиот елемент кој го анализираат при оценката на поволноста на даночната политика е висината на номиналната даночна стапка. Имено, анкетните испитувања потврдуваат дека во нормални околности, кога постојат стабилни економски и политички услови во странската земја, меѓународните компании ја донесуваат одлуката за инвестирање раководејќи се претежно според висината на законската стапка на корпоративниот данок на доход. Ако висината на даночната стапка одговара на нивните очекувања и перцепции, во тој случај ги анализираат останатите елементи на даночниот систем (сигнализирачка функција на данокот на добивка).

Серијата на спроведени реформи на данокот на добивка во набљудуваниот период, направија со право РМ да го понесе епитетот за даночно најповластена земја во регионот и во Европа, кога станува збор за висината на стапката на корпоративниот данок. Оваа констатација може јасно да се воочи и од приложената Табела бр. 01 во која се наведени стапките на данокот на добивка на 19 земји од ОЕЦД вклучително и на РМ, во периодот од 1995 до 2005 година. По даночната реформа од 1996 година, кога се изврши намалување на данокот на добивка од тогашните 30% на 15%, РМ имаше најмала стапка на данок на добивка споредено со останатите земји, веднаш по Р. Ирска која во тој период применуваше стапка на данок на добивка, најпрвин во висина од 10% (1995 – 2003), за да потоа ја зголеми на 13% (2003 – 2005). Ако се знае дека во 2007 година стапката на данок на добивка во РМ се намали од 15% на 12%, а после 2007 година од 12% на 10%, може да се заклучи дека РМ и го презеде приматот на Р. Ирска како земја со убедливо најмала стапка на данок на добивка во рамки на групата земји кои се предмет на споредба. За разлика од нашата земја, некои национални економии применуваа енормно виски стапки на данок на добивка како што се на пример, Канада со 36%, Италија со 37%, Германија со 38%, САД со 39%, и Јапонија со 40%. Како што се гледа, нивните стапки се дури 2,5 пати поголеми од онаа на РМ која важеше во 2005 година.

Табела бр. 01

Споредба на стапките на корпоративниот данок на доход (данокот на добивка) помеѓу РМ и некои земји од групацијата на ОЕЦД (во %)

Год.	AUS	AUT	BEL	CAN	FIN	FRA	GBR	GER	GRE	IRE	ITA	JAP	NET	NOR	POR	SPA	SWE	SWI	USA	MKD
1995	36	34	40	36	25	37	33	57	40	10	52	50	35	28	40	35	28	35	39	30
1996	36	34	40	36	28	37	33	57	40	10	53	50	35	28	40	35	28	35	39	15
1998	36	34	40	36	28	42	31	56	40	10	41	46	35	28	37	35	28	34	39	15
2001	30	34	40	36	29	36	30	38	38	10	40	41	35	28	35	35	28	34	39	15
2002	30	34	40	36	29	35	30	38	35	10	40	41	35	28	33	35	28	34	39	15
2003	30	34	34	36	29	35	30	40	35	13	38	41	35	28	33	35	28	34	39	15
2004	30	34	34	36	29	35	30	38	35	13	37	40	35	28	28	35	28	34	39	15
2005	30	25	34	36	26	34	30	38	32	13	37	40	32	28	28	35	28	34	39	15

Извор: The Institute for Fiscal Studies, OECD; Закон за данок на добивка на РМ;

2.2. Компаративна анализа на просечните ефективни стапки. Ако маргиналните стапки го квантифицираат даночниот товар на маргиналните проекти⁸, тогаш просечните ефективни стапки го мерат даночното зафаќање на инфрамаргиналните проекти, т.е. на оние проекти кои носат натпросечен профит или со други зборови економска рента. Поради ова својство, се вели дека од нив зависи изборот на локацијата, односно земјата во која ќе

⁸ Согласно методологијата на авторите Кинг и Фулerton, маргиналните ефективни даночни стапки го квантифицираат даночниот товар на единица маргинална инвестиција под претпоставка на постоење на еквилибриум на инвестиционата побарувачка. Затоа, бараната стапка на принос на маргиналниот проект не содржи економска рента односно екстра профит. За нив се вели дека го одредуваат проектот во кој ќе се вложат инвестиционите средства и дека претставуваат мерило на даночниот товар на инвестициите во домашната економија.

се вложат инвестиционите средства. Тие имаат исклучително важно значење во меѓународното движење на капиталот, бидејќи од нив зависи обемот на странските директни инвестиции во една земја, па затоа претставуваат мошне важен индикатор за даночната атрактивност, односно конкурентност на националната економија. Во приложената Табела бр. 02 се дадени пресметаните МЕДС на вкупните инвестиции во РМ. Просечните ефективни стапки се изведени со помош на претставениот израз бр. 02: $EATR = (p \sim / p) * EMTR + ((p - p \sim) / p) * t$. Имено, тој ја изразува врската помеѓу просечните стапки и маргиналните стапки. Според тоа, како инпут во пресметката, покрај маргиналните стапки, за пресметката на просечните ефективни стапки се земени и бараната стапка на принос по оданочување $p \sim$, законската стапка на данокот на добивка t и барана стапка на принос пред оданочување p во висина од 20% (економска рента од 10%). Иако компарацијата се однесува само на 2005 година, сепак како дополненије во Табела бр. 02 се дадени пресметаните маргинални и просечни ефективни стапки на вкупните инвестиции во РМ во целиот период од 1995 до 2010 година.

Инаку маргиналните ефективни стапки на вкупните инвестиции се пресметани за инвестициите во опрема, градежни објекти и нематеријални средства под претпоставка дека сите имаат по 1/3 учество во вкупната структурата на инвестиционите средства. Претпоставено е исто така, дека тие се финансирани со просечна структура на капиталот, односно со структура на капиталот во која долгот, акционерскиот капитал и задржаната добивка имаат по 1/3 учество во вкупните извори на средства. Притоа, при пресметката на маргиналните ефективни стапки е претпоставено дека реалната каматна стапка $r=5\%$, стапката на инфлација $\pi = 2\%$, стапката на амортизација на градежните објекти $\delta = 3,1\%$, на опремата $\delta = 17,5\%$ и на нематеријалните вложувања $\delta = 15,35\%$, откаде следува дека просечната економска амортизација $\delta = 11,85\%$.⁹

Табела бр. 02

Вредност на МЕДС и ПЕДС на вкупните инвестиции во РМ финансирани со просечна структура на капиталот ($r=5\%$, $\pi=2\%$, $\delta=11,85\%$ за МЕДС, економска рента од 10% и $p=20\%$ за ПЕДС)

Година	Законска стапка на данокот на добивка (%)	МЕДС на вкупните инвестиции (%)	ПЕДС на вкупните инвестиции (%)
1995	30	-76,89	19,73
1996	15	-121,12	4,58
1998	15	-164,10	3,53
2001	15	-5,42	11,18
2002	15	-5,42	11,18
2003	15	-5,42	11,18
2004	15	-5,42	11,18
2005	15	-5,42	11,18
2006	15	11,52	14,22
2007	12	9,12	11,34
2008	10	11,77	10,43
2009	10	11,77	10,43
2010	10	11,77	10,43

Извор: Сопствени пресметки; Закон за данок на добивка на РМ;

Најпрвин следува еден коментар за состојбата и динамиката на МЕДС и ПЕДС на вкупните инвестиции во РМ во набљудуваниот период. Имено, движењето на маргиналните стапки се карактеризира со тоа што од 1995 до 2001 година имале многу ниски вредности и тоа -76,89% во 1995, -121% во 1996 па дури и -164,10% во 1998 година што значи дека даночниот систем во РМ *нудел доста поволности за инвестирање во домашната економија*. Покрај ова, негативниот предзнак на коефициентот покажува дека во овој период, вишокот на даночното оптоварување или со други зборови даночната инциденца, *паѓала на*

⁹ Калкулацијата на маргиналните ефективни даночни стапки е изведена од страна на авторите на трудот со помош на методологијата на маргиналните стапки на Кинг и Фулerton, која претставува основна методологија за пресметка на маргиналниот даночен товар на инвестиционите вложувања.

страната на штедачите наместо на страната на компаниите, генерирајќи негативно даночно зафаќање на економскиот профит. Од 2001 до 2006 година маргиналните стапки на вкупните инвестиции се зголемиле на -5,42%, а во 2010 година достигнале позитивна вредност од 11,77%¹⁰. Овој период на пораст на маргиналните стапки се совпаѓа со периодот во кој се укинаа поголемиот број на даночните мерки за поддршка на инвестициите и покрај тоа што во исто време се намалија законските стапки на данокот на добивка. Може да се резимира дека во последните години од набљудуваниот период, ефектот од кратењето на даночните поволности и проширувањето на даночната база, преовладувал над ефектот од намалувањето на номиналната даночна стапка, што севкупно резултирало со *позитивно даночно зафаќање на профитот на домашните компании*.

Од друга страна пак, ако се анализира движењето на ПЕДС ќе забележиме дека нивната вредност во целиот период била позитивна. Имено, во 1995 година тие изнесувале 19,73%, потоа опаднале на 3,53% во 1998, во периодот од 2001 до 2005 изнесувале 11,18%, а во 2010 година незначително се намалиле на 10,43%. Иако во периодот до 2000-та година во РМ егзистирале бројни и силни стимулативни мерки, сепак тоа не било доволно просечните стапки да добијат негативна вредност поради релативно високите законски даночни стапки. По 2006 година пак, кога се укинаа речиси сите значајни стимулативни мерки, просечните стапки останаа релативно ниски поради ниската номинална даночна стапка. Ваквиот тренд на просечните стапки го потврдува и **правилото за конвергенција** на ПЕДС кон законската даночна стапка. *Претходново повторно покажува дека намалувањето на номиналните стапки на данокот на добивка, барем по теорија, би требало да претставува одлична стратегија за привлекување на странскиот капитал*, со оглед што по дефиниција, се снижуваат и просечните стапки како најрелевантно мерило на даночниот товар на странските инвестиции. Пониската вредност на просечните стапки во однос на маргиналните стапки во последните 3 години, пак, може да се протолкува дека проектите со повисок степен на рентабилност имале незначителна “даночна” предност во однос на проектите со понизок степен на рентабилност.

За целите на компаративната анализа во прилогот е дадена Табела бр. 81 во која се дадени законските, маргиналните и просечните ефективни стапки на вкупните инвестиции меѓу кои и оние на Р. Македонија и Р. Хрватска како дополнение на главниот извор на податоци. Како што може да се види од прикажаната табела, РМ и од **аспект на вкупните инвестициони вложувања** се докажува како **земја со исклучително низок ефективен даночен товар**. Оваа констатација уште еднаш укажува на поволностите за инвестирање инкорпорирани во националниот даночен систем. Според податоците, во 2005 година, РМ имала една од најниските законски даночни стапки во висина од 15% исто како Литванија и Латвија, а пониска стапка била регистрирана само во Ирска во висина од 13% и Кипар во висина од 10%. Што се однесува до маргиналните ефективни стапки, РМ имала второрангирана најниска стапка од -5,4% веднаш зад Хрватска чија стапка изнесувала -9,5%, додека сите други земји имале позитивни маргинални стапки. Покрај Македонија и Хрватска, како земји со низок маргинален даночен товар се истакнувале Словачка со 10,7%, Кипар со 8,8% и Литванија со 6,9%. Состојбата со просечните ефективни стапки исто така сугерира на одличната компаративна предност на РМ во однос на поголемиот број на земји кога станува збор за привлекување на странски директни инвестиции. И во овој случај таа го заземала второто место по однос на критериумот на најниски просечни стапки со стапка од 11,2%, веднаш зад Кипар кој имал стапка од 9,7%. Во овој домен се истакнуваат уште и Литванија со стапка од 12,8%, Хрватска со 13,8%, Латвија со 14,4% и Ирска со 14,7%.

Во точката за компаративната анализа заклучивме дека даночниот систем на РМ е конкурентен во однос на другите земји кога станува збор за подрачјето на привлекување на странски инвестиции. Меѓутоа, тука се поставува прашањето за резултатите или поточно придобивките од таквата конкурентност, а потоа и прашањето за нивната оправданост. Дали ниските просечни ефективни даночни стапки, ниската номинална стапка на данокот на

¹⁰ Значењето на маргиналните стапки како коефициент на ефективниот даночен товар се огледа во следниве правила: ако маргиналната стапка > 0 , тогаш даночниот систем ги дестимулира (ограничува) инвестициите, ако маргиналната стапка $= 0$, тогаш даночниот систем е неутрален во однос на инвестициите, и ако маргиналната стапка < 0 , тогаш даночниот систем ги стимулира (подржува) инвестициите во економијата.

добивка и откажувањето од оданочување на екстра профитот на мултинационалните компании делувале позитивно врз интензитетот и обемот на странските директни инвестиции во РМ. Ако постои поврзаност помеѓу нискиот даночен товар и обемот на директните инвестиции, во тој случај оваа политика секако е оправдана, во спротивно не. Меѓутоа, за да се одговори на тоа прашање, треба да се испита врската или корелацијата помеѓу просечните ефективни стапки и обемот на странските директни инвестиции во земјава, за што се потребни дополнителни информации и поголем простор кој би излегол надвор од рамките кој ги дозволува трудов.

Табела бр. 03

Законски, маргинални и просечни стапки на земјите од ЕУ во 2005 (во%)

Земја	Законска даночна стапка	МЕДС	ПЕДС
Австрија	25,0	18,9	23,1
Белгија	34,0	20,4	29,7
Кипар	10,0	8,8	9,7
Чешка	26,0	15,6	22,9
Данска	28,0	19,1	25,2
Естонија	24,0	16,8	21,8
Финска	26,0	21,7	24,6
Франција	34,9	34,7	34,8
Германија	39,4	30,0	36,0
Грција	32,0	19,0	28,0
Унгарија	17,7	18,6	17,9
Ирска	13,0	14,4	14,7
Италија	37,3	22,7	32,0
Латвија	15,0	12,7	14,4
Литванија	15,0	6,9	12,8
Луксембург	30,4	18,3	26,7
Малта	35,0	28,8	32,8
Полска	19,0	11,9	17,0
Португалија	27,5	18,4	24,7
Словачка	19,0	10,7	16,7
Словенија	25,0	13,2	21,6
Шпанија	39,9	29,2	36,1
Шведска	28,0	19,1	24,8
Холандија	31,5	22,2	28,5
Велика Британија	30,0	26,7	28,9
Хрватска	20,0	-9,5	13,8
Р. Македонија***	15,0	-5,4	11,2

Извор: ZEW, Hrvoje Simovic: "Effective Corporate Tax burden in Croatia" Sveuciliste u Zagrebu, 2009, за Хрватска и сопствени пресметки за РМ;

ЗАКЛУЧОК

Во услови на потполно ефикасни финансиски пазари, како основна детерминанта на акумулацијата на капиталот се смета *глобалната каматна стапка* и во таа смисла истата го претставува трошокот на капиталот на меѓународните проекти. Меѓутоа, националните даночни системи, создаваат разлика помеѓу трошокот на капиталот и реалната каматна стапка која фигуративно се нарекува "*даночно поместување*" или "*даночен клин*" (изворно "*tax wedge*"). Како најсоодветна мерка за проценка на ефективниот даночен товар во контекст на меѓународното движење на капиталот се сметаат *перспективните просечни ефективни даночни стапки* (*forward looking Average Effective Tax Rates*), кои беа популаризирани од страна на авторите Деверу и Грифит (Devereux and Griffith (1998)). Тие се базираат врз претпоставката дека фирмите кои имаат вложено во инвестициони проекти очекуваат да реализираат економски ренти повисоки од трошоците на капиталот.

Согласно спомнатата методологија, просечната ефективна стапка може да се дефинира како просечна пондерирана средина на *маргиналната стапка* од една страна и *законската номинална стапка* од друга страна, што укажува на фактот дека тие се меѓусебно поврзани. Од нивната релација во изразот за просечните стапки може да се воочи дека просечната стапка би била еднаква на маргиналната стапка само ако стапката на принос на дополнителната инвестиција е еднаква на трошокот на капиталот, што упатува на заклучокот дека за *непрофитабилните инвестиции кои не остваруваат екстра профит, висината на маргиналната стапка претставува основна детерминанта на даночниот товар*. Од друга страна, како што се зголемува стапката на принос, *така и законската*

стапка добива на важност во определувањето на ефективниот даночен товар на меѓународните инвестициони проекти. Од разликите во висината на стапките на корпоративниот данок зависи одлуката за локацијата на инвестициониот проект, но и одлуката за местото или земјата во која ќе се декларира профитот за даночни цели. Во таа насока, државите употребуваат стратегијата на намалување на законските корпоративни стапки, бидејќи нуди можност за привлекување на високо профитабилни странски инвестиции. Во светската литература, опишанава политика се нарекува меѓународна даночна конкурентност.

Серијата на спроведени реформи на данокот на добивка во набљудуваниот период, направија РМ со право да го понесе епитетот за *даночно најповластена земја во регионот и во Европа*. Според податоците, во 2005 година, РМ имала една од најниските законски даночни стапки во висина од 15%, а пониска стапка била регистрирана само во Ирска во висина од 13% и Кипар во висина од 10%. Што се однесува до маргиналните ефективни стапки, РМ имала второрангирана најниска стапка од -5,4% веднаш зад Хрватска чија стапка изнесувала -9,5%. Состојбата со просечните ефективни стапки исто така сугерира на одличната компаративна предност на РМ во однос на поголемиот број на земји кога станува збор за привлекување на странски директни инвестиции. И во овој случај таа го заземала второто место по однос на критериумот на најниски просечни стапки со стапка од 11,2%, веднаш зад Кипар кој имал стапка од 9,7%. Ако се има предвид дека денес РМ има убедливо најниска номинална стапка на данокот на добивка во висина од 10%, може да се резимира дека од аспект на меѓународната даночна конкурентност, таа се рангира како *земја со исклучително низок ефективен даночен товар*.

РЕФЕРЕНЦИ

- Devereux M.P., Griffith R.: "The taxation of discrete investment choices", The institute of fiscal studies of Warwick University, 1999;
- Hrvoje S.: "Effective Corporate Tax burden in Croatia" Sveuciliste u Zagrebu, 2009;
- King M. A., Fulerton D.: "The taxation of income from capital: A comparative study of the United States, the United Kingdom, Sweden and Germany", National Bureau of economic Research, University of Chicago Press, 1984;
- Overesch M. "The effective tax burden of companies in Europe", CESifo DICE Report 4/2005;
- Quéré A.B., Fontagné L., Lahrèche-Révil A.: "How Does FDI React to Corporate Taxation" An OECD Study, 2003;
- Ruiz F.M.M., Gérard. M.: "Summary, Description, and Extensions of the Capital Income Effective Tax Rate Literature", International Taxation Handbook, Oxford 2007;
- The Centre for European Economic Research - Zentrum für Europäische Wirtschaftsforschung (ZEW);
- The Institute for Fiscal Studies (IFS), OECD;
- Закон за данок на добивка на РМ;
- Народна Банка на Република Македонија (НБРМ);